

GANÉJTÚRÓ-SZERŰEK (SCARABAEOIDEA)

Szalóki Dezső

A korábban lemezescsápúak (Lamellicornia) néven ismert bogárcsoportra jellemző, hogy a csápostor végső ízeinek belső oldala megnyúlt, a nyúlványok nagyok, legyezőszerűen szétnyithatók (egyes cserebogaraknál), másoknál párhuzamosak, és nem nyithatók szét (szarvasbogaraknál). Egyes családokban a hímek fején és (vagy) előtorán szarvszerű kinövések találhatóak. Lárvaik (pajorok) jellegzetesek: vaskos, hengeres, C alakúan görbült test, erősen szklerotizált fej, erős rágók. A lárvaik rendszerint bomló növényi anyagokat, ritkábban élő növényi részeket fogyasztanak. Sok fajuk táplálkozik növényevő emlősök ürülékével, de dögevők is akadnak köztük. Kivételesen előfordulnak hangya- és természetközeli élőlényekben előforduló lárvaik is. A trágyában élő fajok ivadék gondozása fejlett.

Megjelenés, életmód tekintetében akadnak kivételek, elsősorban a meleg égövi fajok körében. Például, a szarvasbogarak között is van egy-két, megjelenésében cserebogárhoz hasonló, függőkereket rágcsáló faj.

A Földön szinte mindenütt megtalálhatók, de a fajok többsége a meleg, illetve a mérsékelt éghajlati övben él. Valamennyi fajuk szárazföldi.

Tizenhárom családjuk közül 6 képviselői hazánkban is élnek. Zárójelben az eddig ismert, majd a vessző után a hazai fajok száma található.

Glaresidae – Csorványfélék (60, 1)

A ma élő legprimitívebb lemezescsápú csoport. Száraz területeken található. Életmódjuk és fejlődési alakjaik ismeretlenek. Az Alföld és a Dunántúl homokos vidékeinek lakója a **vörhenyes csorvány** (*Glaresis rufa*).

Lucanidae – Szarvasbogárfélék (1200, 6)

Általában nagytermetűek. A hímek rágója sokszor erősen megnagyobbodott, fogazott és elágazó is lehet, a szexuális versengésben van szerepe. Ezek mérete a lárvakorban elfogyasztott táplálék mennyiségétől és minőségétől függ. Lárvaik korhadó faanyagban él. Az imágók nem táplálkoznak, vagy fák kifolyó nedveit fogyasztják. Európa legnagyobb testű bogara a **nagy szarvasbogár** (*Lucanus cervus*). Lárva 5 évig fejlődik a tölgyfák elpusztult gyökereiben vagy a törzs földközeli részeiben.

Trogidae – Irhabogárfélék (400, 6)

Lárvaik tetemek száraz maradványain, ragadozó madarak köpetében, madárfészkekben, ragadozók ürülékében, katorékában fejlődnek.

Ochodeidae – Homoktúróbogár-félék (80, 3)

Laza talajú területek lakói, valószínűleg gombafogyasztók.

Geotrupidae – Álganéjtúró-félék (600, 8)

Többségük a szemiarid területek lakója. A legtöbb faj a szarvasálganéjtúró-formák (Bolboceratinae) alcsaládba tartozik, ezek földalatti gombákkal táplálkoznak. Országszerte gyakori a **mozgósarvú álganéjtúró** (*Odonteus armiger*). Az igazi álganéjtúró-formák fajai

mindenevők, trágyaevők vagy dögevők. A lárvák táplálékául szolgáló anyagot földbe ásott csövekbe gyömöszölik. A csajkóformák (Lethrinae) a földbe ásott, 75-90 cm mély üregekben frissen levágott leveleket halmoznak fel, a lárvák a megerjedt növényi anyagon fejlődnek.

Scarabaeidae – Ganéjtúrófélék (28 000, 164)

Életmódjuk igen változatos. Magyar családnevük ellenére nem mind trágyafogyasztó.

A trágyabogárformák (Aphodiinae) és ganéjtúróformák (Scarabaeinae) többsége trágyafogyasztó. Elsősorban patások trágyájában élnek, annak lebontásában kulcsszerepük van a légylárvák mellett.

Az óriásbogár-formák (Dynastinae) vagy orrszarvú bogarak lárvái korhadó fában vagy a talajban fejlődnek. Hímjeik fején és az előtorán nagy, szarvszerű kinövések. Egyes trópusi fajok hímjei óriási méretűek lehetnek. A Föld mindegyik trópusi esőerdő-régiójának megvannak a maga óriásai. A hazai **orrszarvú bogár** (*Oryctes nasicornis*) lárvája tölgyesek, újabban fatelepek korhadó faanyagában, a **butabogáré** (*Pentodon idiota*) füves területek talajában él.

A cserebogárformák (Melolonthinae) lárvái a talajban, élő gyökereket fogyasztanak. Az imágók a lombozatot vagy a virágokat rágják. Néhány fajuk jelentős kártevő (pl. a **májusi cserebogár** (*Melolontha melolontha*)).

A szipolyformák (Rutelinae) lárvái szintén élő gyökereket fogyasztanak a talajban. Több fajuk mezőgazdasági kártevő. Az **osztrákszipoly** (*Anisoplia austriaca*) imágója érőfélben lévő gabonaszemekkel, a **nagy fináncbogár** (*Anomala vitis*) levelekkel táplálkozik.

A virágbogárformák (Cetoniinae) lárvái korhadt fában, talajban esetleg hangyabolyban találhatjuk. Az imágók legtöbbször pompás színezetűek. Nappali állatok, fák kifolyó nedvén, virágokon vagy erjedő gyümölcsökön táplálkoznak. A szárnyfedők oldalán található kivágás lehetővé teszi, hogy hártvány szárnyukat a szárnyfedő felemelése nélkül kinyújthassák és azok repülés közben is zárva maradnak. Ez gyors felrepülést és a kisebb légellenállás miatt gyorsabb repülést tesz lehetővé. Az Afrikában élő **góliátbogarak** (*Goliatus*-fajok) a leghatalmasabb testű bogarak közé tartoznak. Hazánkban az **aranyos virágbogár** (*Cetonia aurata*) a leggyakoribb.